

Piotr Feczko

Wydział Prawa i Administracji Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza-Modrzewskiego

John Coughlin
Law, Person and Community
Oxford University Press, New York 2012

Abstract:

The review of John J. Coughlin's book *Law, Person and Community* was written especially for secular lawyers, who don't specialize in canon law. The main task of the author of the book is the presentation of the three basic concepts mentioned. The three issues count among the elementary problems of modern law (especially for public and family law) and social life. The author's point of view is related to canon law, traditional religions (Christianity, Judaism and Islam) and natural law. The additional issues presented here are: an interaction between civil (secular) and canon law and the intentionality of both laws. The author presented a unique art of dialogue between canon law and secular law. In particular, J. Coughlin claims that: 1) canon law comes from divine authority and is based on natural law (it differs from secular law); 2) natural and theologic foundations of canon law are a better foundation for human rights than positive and relative logic, which is based (only) on legal or political order; 3) there are many common points of traditional religions with reference to the problems of legal theory and practice; 4) canon law is a constructive conversation partner in discussions regarding legal sciences.

Keywords:

comparative law, canon law, jurisprudence, natural law

Słowa kluczowe:

prawo porównawcze, prawo kanoniczne, filozofia prawa, prawo naturalne

Publikacja *Law, Person and Community* autorstwa J. Coughlina jest atrakcyjną lekturą dla czytelników zainteresowanych różnymi zagadnieniami z zakresu nauk prawnych. Stanowi kolejną pozycję wydawniczą tego autora opublikowaną przez Oxford University Press¹.

Książka posiada unikatowy charakter dzięki efektownej, a zarazem stosunkowo zwartej – porównawczej – prezentacji dzisiejszej doktryny prawa kanonicznego i jest przydatna zarówno dla potrzeb poznawczych przedstawicieli nauk prawnych, jak i dla tych, którzy posiadają niewielką orientację w zakresie prawa. Jej tekst anglojęzyczny

¹ W 2011 roku była to książka *Canon Law. A Comparative Study with Anglo-American Legal Theory*, <http://global.oup.com/academic/product/canon-law-9780195372977?lang=en&cc=us>; data dostępu 11.12.2013.

można uznać za stosunkowo nieskomplikowany, a zarazem odpowiadający rygorom użyteczności dla nauki.

Temat recenzowanej pozycji należy uznać za oryginalny. Opiera się on przede wszystkim na nauce prawa kanonicznego oraz filozofii, teorii i socjologii prawa. Autor często prowadzi dyskurs z koncepcjami i unormowaniami prawa świeckiego (szczególnie prawa publicznego). Wypowiada się na temat orzeczeń sądów zarówno wyznaniowych, jak i państwowych, a także porusza zagadnienia z zakresu filozofii, antropologii, teologii. Nie stroni od szerokiego zakresu nauk społecznych (np. psychologii, socjologii bądź ekonomii).

W literaturze – zarówno polskiej, jak i światowej – nie ma ostatnio wydanej publikacji, która by tak szeroko, w sposób uniwersalny przedstawiała (przede wszystkim z pozycji nauk prawnych) odwieczną problematykę pojęć: prawa, osoby i wspólnoty. Można odnaleźć – w pewnym sensie podobne – publikacje, które dotyczą dialogu między systemami prawa świeckiego i kanonicznego, jednakże cechują się one istotnie węższym zakresem poruszanej problematyki. Na rynku polskim jest to książka autorstwa Piotra Krocza *Wychowanie. Optyka prawa polskiego i prawa kanonicznego*².

Recenzowana publikacja odróżnia się od podobnych prac uniwersalnością i zakresem podejmowanych przez autora rozważań. Jednocześnie posiada spójną, logiczną konstrukcję treści oraz konsekwentny i klarowny wywód. Autor książki swoją krytyką odmiennych stanowisk nie wykracza poza sferę dyskursu naukowego.

Autor książki, John J. Coughlin³, jest aktualnie profesorem prawa na Uniwersytecie Nowojorskim w Abu Dhabi⁴ (Zjednoczone Emiraty Arabskie). Ponadto jest związany z Papieskim Uniwersytetem Gregoriańskim, Szkołą Prawa Uniwersytetu Harvarda, Uniwersytetem Kolumbia, Uniwersytetem Notre Dame⁵. Zalicza się go do uznanych – na scenie międzynarodowej – autorów z zakresu prawa kanonicznego, komparastyki prawniczej, jursprudencji (w Polsce znanej jako teoria i filozofia prawa).

Publikacja liczy sobie prawie 300 stron i zawiera dziesięć głównych jednostek redakcyjnych (wstęp, osiem rozdziałów i zakończenie). Jest dedykowana – jako wyraz wdzięczności – kardynałowi Rajmundowi Burke’owi – aktualnemu Prefektowi Najwyższego

² P. Kroczek, *Wychowanie. Optyka prawa polskiego i prawa kanonicznego*, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II, Kraków 2013.

³ Należy do Zakonu Braci Mniejszych.

⁴ Ośrodek Uniwersytetu Nowojorskiego w Abu Dhabi specjalizuje się przede wszystkim w tak przyszłościowych (i interdyscyplinarnych) zagadnieniach nauki jak: globalna zmiana poziomu wód, modelowanie klimatu, badania nad mózgiem, polityka publiczna itd., <http://nyuad.nyu.edu> – data dostępu 11.12.2013.

⁵ <http://vincenter.org/user/105> [data dostępu 11.12. 2013]. Nadto prezentowane wiadomości na temat autora książki autor recenzji zacerpnął na drodze e-korespondencji z kuriami: (rzymską) Generalną Braci Mniejszych oraz (nowojorską) Prowincji Świętego Imienia (z dnia 13.12.2013 r.). Dodatkowo autor recenzji otrzymał e-mail od autora książki potwierdzający ww. ustalenia (z dnia 13.12.2013 r.).

Trybunału Sygnatury Apostolskiej (najwyższego organu sądowego Kościoła katolickiego). Posiada *imprimatur* właściwego ordynariusza.

Wstęp zachęca czytelnika do uznania studiów teoretycznych nad doktryną prawa kanonicznego za użyteczne także w dobie współczesnej, która w *opinio communis* zdecydowanie sprzyja studiom przede wszystkim z zakresów bardziej utylitarnych bądź pragmatycznych. Podkreśla szczególne, uniwersalne znaczenie związków wzajemnych między prawem, osobą a wspólnotą, które stanowią główną „oś” rozważań Autora tego dzieła.

Rozdziały pierwszy i drugi dotyczą antropologicznego i teologicznego uzasadnienia poglądów przedstawicieli doktryny prawa kanonicznego dotyczących kultury prawa. Mogą być one szczególnie interesujące nie tylko dla kanonistów, ale także dla filozofów oraz teologów, jeśli zaś chodzi o prawników cywilnych (tj. prawa świeckiego) – przede wszystkim dla przedstawicieli teorii i filozofii prawa.

Rozdział trzeci prezentuje spojrzenie autora książki na relację między prawem naturalnym a prawem kanonicznym. Jego treści skupiają się wokół dwóch uniwersalnych wątków – ludzkiej natury jako źródła prawa oraz koncepcji związków między prawem a ludzkim rozumem. Klarowny wywód autora dotyczy różnych wątków doktrynalnych od Cycerona czy justyniańskich *Digestów*, po encyklikę Jana Pawła II *Fides et Ratio* bądź twierdzeń H.L.A. Harta oraz J. Rawlsa.

Rozdział czwarty jest kontynuacją rozważań poświęconych problematyce prawnonaturalnej, a dotyczy rozumienia sprawiedliwości wedle prawa kanonicznego. W rozdziale tym można odnaleźć klasyczne dla cywilizacji zachodniej ujęcia Ulpiana (zgodnie z *Corpus Iuris Civilis*), Gracjana, św. Tomasza z Akwinu i jego kontynuatorów. Autor książki, stosując analizę komparatystyczną dwudziestowiecznych kodeksów prawa kanonicznego, określa sprawiedliwość w rozumieniu prawnokanonicznym jako jeden z możliwych, prawnych standardów kontroli aktów administracyjnych i sądowych w Kościele katolickim (co przewidują właściwe rozwiązania prawa kanonicznego). Lekturę tego rozdziału można polecić każdemu czytelnikowi zainteresowanemu zarówno nauką, jak i praktyką prawa.

Rozdział piąty przedstawia zagadnienia rozwoju w prawie kanonicznym. Należy zaznaczyć, że nauka Kościoła katolickiego zdecydowanie odróżnia postęp od rozwoju (*progressio*)⁶. Jej przedstawiciele uznają, iż zdarzało się nieraz w dziejach ludzkości, że postęp okazywał się szkodliwy. Autor książki przede wszystkim oparł się na pracy kardynała Johna Newmana *An Essay on the Development of Christian Doctrine*⁷, która prezentuje analogię między rozwojem doktryny a fizycznym wzrostem ciała ludzkiego.

⁶ Por. Encyklika Pawła VI *Populorum progressio*, Roma 1967.

⁷ University of Notre Dame Press, Notre Dame 1989.

J. Coughlin omawia także zagadnienia praw podstawowych w nowym kodeksie prawa kanonicznego, gdzie przedstawia trzy znaczenia terminu *ius* (obiektywne, subiektywne i jako zbiór norm o charakterze systemowym). Porównuje rozwój prawa kanonicznego z pozytywistyczną koncepcją reguł wtórnych Herberta Harta⁸. Podkreśla spełnianie przez system prawny prawa kanonicznego takich standardów jak: spójność, otwartość, niesprzeczność, dynamizm (tj. gotowość na zmiany)⁹. Biorąc to wszystko pod uwagę pragnę podkreślić walory merytoryczne omawianego rozdziału i polecić go nie tylko prawnikom, ale także wszystkim zainteresowanym szeroką gamą nauk społecznych.

Rozdział szósty dotyczy prawno-kanonicznego ujęcia personalizizmu w prawnej instytucji małżeństwa. Autor książki traktuje małżeństwo jako niezwykle istotną instytucję życia społecznego, która wymaga szczególnego traktowania przez prawo. Koncentruje się na dorobku myśli Karola Wojtyły w zakresie społecznej nauki Kościoła katolickiego oraz na judykaturze Roty Rzymskiej z czasów jego pontyfikatu, kiedy to istotnie poszerzono ekspercką kooperację psychiatrów i psychologów w procesie nullifikacyjnym. Lekturę tego rozdziału polecam zainteresowanym doktrynalnym uzasadnieniem praktyki stwierdzenia nieważności małżeństwa w sądownictwie kościelnym.

Przedmiotem rozdziału siódmego jest kwestia stosunków między sferą prawa kanonicznego a państwowością świecką – czyli publiczne prawo kościelne¹⁰. J. Coughlin omawia poglądy na relacje państwo–Kościół sięgające co najmniej wieków średnich. Kolejno przedstawia szereg stanowisk Sądu Najwyższego USA oraz współczesnych autorów nauk społecznych (np. J. Rawlsa). Swoje rozważania egzemplifikuje problemami prawnymi katolickiego szkolnictwa w USA. Podsumowuje rozdział, stwierdzając, że *ius publicum ecclesiasticum* wskazuje katolikowi sposoby realizacji jego doczesnych zadań – zarówno jako wiernemu Kościoła, jak i lojalnemu obywatelowi państwa. Lektura tego rozdziału będzie użyteczna dla każdego czytelnika zainteresowanego prawem wyznaniowym oraz stosunkiem nauczania Kościoła katolickiego do tego prawa.

Rozdział ósmy prezentuje spojrzenie autora książki na zasadę neutralności świeciopoglądowej państwa. Skupia się on na relacjach między władzami publicznymi a kościołami hierarchicznymi. Wskazuje liczne przykłady orzeczeń sądownictwa amerykańskiego w przedmiocie I poprawki do Konstytucji USA. Nawiązuje także do spraw dotyczących wykorzystywania seksualnego nieletnich. J. Coughlin kończy ten rozdział

⁸ Por. H. Hart, *Pojęcie prawa*, PWN, Warszawa 1998, s. 14 i n. oraz J. Kelly, *Historia zachodniej teorii prawa*, WAM, Kraków 2006, s. 432 i n.

⁹ Por. R. Sarkowicz, J. Stelmach, *Teoria prawa*, Wydawnictwo UJ, Kraków 1998, s. 154. Można twierdzić, że system prawa kanonicznego spełnia te warunki w wysokim stopniu. Wiele świeckich systemów prawnych nie może się tym pochwalić.

¹⁰ Autor recenzji może polecić dla bardziej zainteresowanych tą tematyką nowo wydany polskojęzyczny zbiór źródeł: M. Sitarz (red.) [et al.], *Kościelne prawo publiczne. Wybór źródeł*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2012.

stwierdzeniem, że tradycje religijne judaizmu, islamu i katolicyzmu są oparte na współdziałaniu prawa, osoby i wspólnoty, a takie współdziałanie jest składową wolności wyznania w pluralistycznym społeczeństwie. Rozdział ten szczególnie polecam zainteresowanym bieżącą tematyką dotyczącą relacji państwo–Kościół.

Autor kończy swoje dzieło podsumowującym wywodem odnoszącym się do trzech tytułowych pojęć i przedstawia w nim następujące cztery wiodące tezy zawarte w publikacji:

- 1) koncentrując się na prawie kanonicznym, podkreśla jego pochodzenie od boskiego autorytetu, oparcie na prawie naturalnym i odróżnienie od prawa świeckiego (dla kanonistów – cywilnego) pozytywnego;
- 2) twierdzi, że naturalne i teologiczne podstawy prawa kanonicznego stanowią lepszą podstawę dla praw człowieka aniżeli pozytywistyczna i względna logika bazująca na porządku prawnym bądź politycznym;
- 3) wskazuje na liczne punkty wspólne religii tradycyjnych w odniesieniu do problemów teorii i praktyki prawa;
- 4) podkreśla, że prawo kanoniczne pozostaje konstruktywnym „rozmówcą” (*constructive conversation partner*) w dyskusjach dotyczących nauki prawa.

Autor recenzji zgadza się z ostatnią wypowiedzią autora książki. Prawo kanoniczne wraz ze swoimi rozwiązaniami (wypracowanymi w przeciągu jego wielowiekowego rozwoju) pozostaje aktualnie najdłużej nieprzerwanie działającym systemem prawnym w dziejach człowieka. Uważa, że zawiera ono istotny, wielowątkowy, dojrzały „depozyt” – cenny także dla prawa świeckiego, z którego mogą czerpać obywatele, ich wspólnoty oraz władze publiczne.

Pozostałe tezy wiodące książki można uznać za uzasadnione z pozycji nauki prawa kanonicznego, którego J. Coughlin jest reprezentantem. Przez przedstawicieli współczesnej nauki prawa (świeckiego) mogą być one odbierane przede wszystkim jako stanowiska aksjologiczne w kwestiach dotyczących prawa. Dlatego trudno je uznać za potencjalny przedmiot bezpośredniej, merytorycznej polemiki naukowej dla nauki prawa świeckiego. Jednakże zważyć należy na to, że ich przedstawienie może budzić uznanie dla interdyscyplinarnej wiedzy oraz warsztatu pisarskiego autora. Czyni je to bardzo atrakcyjnymi także dla czytelników niebędących kanonistami. Mogą oni odnaleźć w nich niejedną ideę, rozwiązanie bądź postulat możliwy do wykorzystania także na potrzeby któregoś z problemów współczesnego prawa świeckiego.

Wzmiankowana publikacja daje – szczególnie przedstawicielom nauk prawnych – możliwość zapoznania się z aktualną (międzynarodową) doktryną prawa kanonicznego. Użyteczne treści odnajdą tam nie tylko kanoniści, ale także przedstawiciele poszczególnych szczegółowych dogmatyk prawa (przede wszystkim z zakresu prawa publicznego

oraz rodzinnego). Oczywiście najwięcej miejsca autor poświęca filozofii i teorii prawa (względnie – w ujęciu anglosaskim – jurysprudencji). Niemniej niektóre poruszane zagadnienia (szczególnie te dotyczące wspólnot) można uznać za odnoszące się także do nauki administracji (włącznie z jej najnowszymi koncepcjami – np. *public governance*).

Odbiorca książki winien mieć wykształcenie z zakresu obszaru nauk społecznych bądź nauk właściwych Kościołowi katolickiemu. Dla osób nieposiadających stosownego wykształcenia – najlepiej prawniczego – np. dla studentów, tylko wybrane fragmenty dzieła mogą być użyteczne.

Trzeba zauważyć, że w aktualnej literaturze polskojęzycznej nie ma wielu pozycji w sposób uniwersalny, wieloaspektowy porównujących fundamentalne zagadnienia prawa kanonicznego i świeckiego (względnie cywilnego) oraz ich metody. Nieraz właściwe źródła polskojęzyczne mają charakter wybiórczy bądź są zdezaktualizowane. Oczywiście autor książki nie dotyka bezpośrednio problematyki prawa polskiego¹¹, ale poruszane tematy mają walor uniwersalny, gdyż poddany procesom globalizacji świat – konsekwentnie „zmniejsza się”.

Autor recenzji poleca czytelnikom zapoznanie się z tą pozycją, podkreślając jej wieloaspektowe (i interdyscyplinarne) walory. W szczególności recenzowana publikacja jest wartościowa dla przedstawicieli doktryny nauk prawnych, jak też dla prawników-praktyków stosujących bądź tworzących prawo – mogą oni poszukiwać refleksji związanej z ich praktyczną działalnością zawodową. Recenzent poleca przedstawioną publikację także wszystkim zainteresowanym problemami prawa kanonicznego i wyznaniowego. Jednakże zaznacza, że poruszona tu problematyka dotyczy także innych działów prawa – w szczególności zagadnień prawa konstytucyjnego i administracyjnego.

Bibliografia

Literatura

Coughlin J., *Canon Law. A Comparative Study with Anglo-American Legal Theory*, New York 2011.

Hart H., *Pojęcie prawa*, Warszawa 1998.

Kelly J., *Historia zachodniej teorii prawa*, Kraków 2006.

Kroczyński P., *Wychowanie. Optyka prawa polskiego i prawa kanonicznego*, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II, Kraków 2013.

Newman J., *An Essay on the Development of Christian Doctrine*, Notre Dame 1989.

Paulus VI, *Populorum progressio*, Roma 1967.

Sarkowicz R., Stelmach J., *Teoria prawa*, Kraków 1998.

¹¹ W treści książki pojawiają się tylko takie *polonica* – jak K. Wojtyła oraz *Copernicus*.

Sitarz M. (red.) [et al.], *Kościelne prawo publiczne. Wybór źródeł*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2012.

Internet

<http://global.oup.com/academic/product/canon-law-9780195372977?lang=en&cc=us>

<http://nyuad.nyu.edu>

<http://vincenter.org/user/105>

